

**COMPARISON OF TURKISH LANGUAGE TEXTBOOKS ACCORDING TO BOOK
EVALUATION CRITERIA**

**DERS KİTABI İNCELEME ÖLÇÜTLERİNE GÖRE TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ
KARŞILAŞTIRILMASI**

Nilgün AÇIK ÖNKAŞ¹ & Ercan GÜNAY²

ABSTRACT

For student to learn their mother tongue correctly and in compliance with the objectives, it is of great importance to prepare Turkish Language textbooks in line with the book evaluation criteria. Thus, the purpose of the current study is to evaluate and compare different Turkish Language textbooks according to book evaluation criteria. The sampling of the study consists of secondary school 5th grade Turkish Language textbooks published by MEB and those published by FCM. The textbooks selected for the study were examined through descriptive method and then compared by means of document analysis. The books were compared in terms of the features of their physical structures, their sections, visual materials, compliance with the program, content, language and expression. The comparison of the textbooks published by the Ministry of National Education and a private publishing company revealed that in terms of physical structural features of the books, the sizes of the books, their weights, the material of the cover, texture of the paper used, print, binder and the quality of the paper are in compliance with the criteria. In terms of the visual materials used, suitability of the visual materials for the objectives and subject content, their organization according to developmental and cognitive characteristics of students and suitability of the explanations given under the visual materials were examined and some deficiencies were detected. In terms of the suitability for the program, the textbooks were examined to see whether they are organized from concrete to abstract, from simple to complex and from known to unknown and some shortcomings were detected. Answers to the questions "Do the textbooks consider the developmental characteristics of students? and Is the content related to the subject area?" were sought. In terms of the content, it was investigated whether there is a cause and effect relationship, the information given is suitable for the subject area, the information used is up-to-date, the concepts are used correctly, erroneous generalizations are avoided, unnecessary information and details are given. Some deficiencies were detected in terms of language and expression. The deficiencies detected were discussed and interpreted in the findings section. Then, some suggestions were made.

Key Words: Turkish Language teaching, Turkish Language textbook, evaluation criteria, content, comparison.

¹ Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, e-posta: anilgun@mu.edu.tr
² Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi.

ÖZET

Öğrencilerin ana dilini doğru ve amacına uygun bir şekilde öğrenebilmeleri için, Türkçe ders kitaplarının ders kitabı inceleme ölçütlerine uygun olarak hazırlanması önemli bir konudur. Bu önemden hareketle bu çalışmada, dağıtımı illere göre farklılık gösteren Türkçe ders kitaplarını, ders kitabı inceleme ölçütlerine göre Türkçe ders kitaplarında bulunması gereken nitelikler bakımından inceleyip karşılaştırmayı hedefledik. Çalışmanın örneklemini ortaokul 5.sınıf MEB Yayını Türkçe Ders Kitabı ve FCM Yayını 5.sınıf Türkçe Ders Kitabı oluşturmaktadır. Örneklem olarak seçilen Türkçe ders kitapları, betimsel yöntemle incelenmiş doküman analizi yapılarak karşılaştırılmıştır. Kitaplar fizikî yapı özellikleri, kitaplarda olması gereken bölümler, görsel düzen, programa uygunluk, içerik, dil ve anlatım yönünden karşılaştırılmıştır. Milli Eğitim Yayınevi ve özel yayın Türkçe ders kitabının karşılaştırmasında; kitaplar, fizikî yapı özelliklerine göre, kitapların boyutu, kitapların ağırlığı, kapak kartonu, kâğıdın dokusu, baskısı, cildi, kağıt kalitesine göre olması gereken ölçütlere uygun bulunmuştur. Görsel düzen bakımından ders kitaplarında, görsellerin amaca ve konuya uygunluğu, öğrencilerin gelişim ve algı özelliklerine göre düzenlenmesi, görsellerin altındaki açıklamaların konuya uygunluğuna bakılmış, bunlara dair eksiklikler tespit edilmiştir. Programa uygunluk bakımından kitapların, somuttan soyuta, basitten karmaşığa, bilinenden bilinmeyene doğru düzenlenip düzenlenmediği incelenmiştir, bu bakımdan da belli eksikler tespit edilmiştir. Kitaplarda öğrencilerin gelişim özellikleri göz önünde bulundurulmuş mu, içerik, konu alanı ile ilişkili mi sorularına cevap aranmıştır. İçerik bakımından kitaplarda neden-sonuç ilişkisi kurulmuş mu, bilgiler konu alanına uygun mu, kullanılan bilgiler geçerli mi, kavramlar doğru kullanılmış mı, hatalı genellemelerden kaçınılmış mı, gereksiz bilgi ve ayrıntıdan kaçınılmış mı, kişisel görüşlerden kaçınılmış mı soruları araştırılmıştır. Kitaplarda metin akışında dil ve anlatım bakımından bir takım eksiklikler tespit edilmiştir. Bu eksiklikler bulgular bölümünde belirtilerek yorumlanmıştır. Sonra bulunan sonuçlar doğrultusunda öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe öğretimi, Türkçe ders kitabı, inceleme ölçütleri, içerik, karşılaştırma.

1. GİRİŞ

Dil eğitim ve öğretiminin sağlıklı olması, bireylerin ömür boyu sağlıklı iletişim kurabilmelerini sağlar. Öğrencilerin ana dilini doğru ve amacına uygun bir şekilde kullanabilmeleri için, ders kitaplarındaki metinler örnek durumundadır. Temel dil becerilerinin etkili öğretilmesini amaçlayan Türkçe ders kitaplarında yer alacak metinlerle verimli bir eğitim-öğretim sağlanabilir. Türkçe ders kitapları yalnızca bilgi kaynaklı değil, aynı zamanda eğitime destek olan, öğrenciyi verilen konuda istekli kılan, öğrencinin kişiliğinin, hayal, duygu ve düşünce dünyasının gelişmesini sağlayan kaynaklardır.

Hem eğitim hem de öğretim yapmak amacıyla kullanılan, hala en temel kaynak durumunda bulunan Türkçe ders kitaplarının ders kitabı hazırlama ölçütlerine uygun hazırlanması önemli bir konudur. Ölçütlere uygun olarak hazırlanmış ders kitabı demek, öğrencinin yaş, ilgi, algı, zeka ve bilgi seviyesine uygun bilişsel ve duyuşsal becerilerle donatılmış metinlerden oluşan, öğretim programlarının hedeflediği ilkeler doğrultusunda hazırlanan eğitim-öğretim materyali demektir.

Eğitimin temel amaçlarından ilki, hedef kitlenin duygu ve düşünce dünyasını şekillendirerek, onlarda istenilen davranış değişikliğini oluşturmaktır. Öğrencilerde istenilen davranış değişikliğini oluşturmak için Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler birer araç

niteliğindedir. Metinler, yazarları tarafından bilinçli olarak oluşturulan kurgulardır. Metnin ne anlattığını bilmek önemlidir fakat daha önemlisi anlattığını nasıl anlatıyor, noktasıdır. Sağlıklı metin, bir ana fikir çerçevesinde gelişir. Okuyanı olumlu etkiler, ona yeni görüşler kazandırır. Bir metinde, sözcüklerin doğru olarak seçilmesi, cümlelerin birbirine mantık bağlarıyla bağlanması, bilgilerin doğruluğu, duyguların içtenliği kişinin duygu, düşünce ve hayal dünyasını zenginleştirir. Bir metinde dil ve anlatım bakımından, anlatımda duruluk olması, anlatılan olay ve düşüncelerin mantık akışına uygunluğu, anlatılan bilgilerin doğruluğu, duyguların içtenliği, yazım kurallarına uyulması, anlatımın özgün ve etkileyici olması, zengin bir söz varlığına sahip olması, anlatımın atasözü, deyim ve özlü sözlerle zenginleştirilmesi önemlidir.

2. YÖNTEM

Çalışmanın örneklemini ortaokul 5.sınıf Milli Eğitim Bakanlığı Yayını Türkçe Ders Kitabı ve Özel Yayın (FCM Yayını) 5.sınıf Türkçe Ders Kitabı oluşturmaktadır. Örneklem olarak seçilen Türkçe ders kitapları, betimsel yöntemle incelenmiş doküman analizi yapılarak karşılaştırılmıştır.

3. BULGULAR VE YORUMLAR

İncelenen Türkçe ders kitapları fizikî yapı özelliklerine göre; kitapların boyutu, ağırlığı, kapak kartonu, kağıdın dokusu, baskısı, cildi, kağıt kalitesi bakımından ölçütlere uygun bulunmuştur. Milli Eğitim Yayını Türkçe ders kitabı 135 sayfa, özel yayın Türkçe ders kitabı 110 sayfadır. Hacim bakımından değerlendirildiğinde kitapların metin çeşitliliği sunması bakımından sınırlı kaldığı bulgulanmıştır. Temaların ve metin çeşitliliğinin artırılması kitabın ağırlığını daha makul bir boyuta çekecektir.

Görsel düzen bakımından ders kitaplarında, görsellerin amaca ve konuya uygunluğu, öğrencilerin gelişim ve algı özelliklerine göre düzenlenmesi, görsellerin altındaki açıklamaların konuya uygunluğuna bakılmıştır. Milli Eğitim Yayını kitapta görsellerin altında herhangi bir bilgilendirme yoktur. Özel yayın kitapta "Atatürkçülük" temasında "Bu Milletle Neler Yapılmaz" metnindeki bir fotoğrafın altında (Müftüoğlu & Bektaş, 2014: 27), "Güzel Sanatlar" temasında "Ebru Sanatı" metnindeki iki görselin altında (Müftüoğlu & Bektaş, 2014: 103-104) bilgilendirme bulunmaktadır. Her iki kitap, kitaplarda olması gereken bölümlere ve kimlik bilgilerine sahiptir. Ancak her iki kitapta görsel kaynakça eksiktir.

Programa uygunluk bakımından somuttan soyuta, basitten karmaşığa, bilinenden bilinmeyene doğru düzenlenmede Milli Eğitim Yayını kitapta (Başar & Köken, 2014: 121) "Güzel Sanatlar" temasında üçüncü metin olarak konan "Sinemaya Gitme Günü" birinci metin olarak konulmalıdır. Yine aynı temada birinci metin olarak konulan tarihi bir anektodu anlatan "Çocuk Doğru Söyledi" metni eğitim ilkelerinden bilinenden bilinmeyene ilkesine

göre üçüncü metin olarak kullanılmalıdır. Özel yayın ise programa uygunluk bakımından somuttan soyuta, basitten karmaşığa, bilinenden bilinmeyene doğru düzenlenmiş denilebilir. Milli Eğitim Yayını kitapta “Birey ve Toplum” temasında “Uçurtma” adlı metin bulunmaktadır. Bu metin, beşinci sınıf öğrencilerin gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak kitaba alınmış denilebilir. Bir çocuğun uçurtma yarışmasına bir büyükten yardım almadan kendi uçurtmasını yaparak katılacak olması bakımından “Birey ve Toplum” teması da sorumluluk değerini kazandırmaya yöneliktir diyebiliriz. Kitaptan alınan aşağıdaki örnek bölümde işaret edildiği üzere;

Selçuk koşarak çarşığı geçti. Rıhtıma döndü. Deniz kenarı boyunca uzayan bu beton yolda durdu. Burada uçurtmasını uçuracaktı. Kalbi çarpmaya başladı. Başını gökyüzüne çevirdi. Masmavi idi. Kendi eliyle yapacağı uçurtma işte orada yükselecekti. Bütün uçurtmaların üstünde ve hepsinden alımlı.

Tam o sırada bir sürü karga geçti. Selçuk birden bağırdı:

– Ne yaptınız? Uçurtmamı parçaladınız! Sonra etrafına baktı. İyi ki kimse yoktu. Kendi kendine ilk kez konuşuyordu. Gerçekten tam yarışma sırasında böyle birşey olsaydı ne yapardı? Bunu iyi düşünmeliydi. Belki de kargaları kaçırarak bir resim gerekecekti. Bu ne olabilirdi? Tamam, bulmuştu: Kedi resmi. Neden olmasın? Üstlerine atlayan bir kedi resmini gören kargaları izleyecektiniz.

Selçuk bu düşünce ile eve geldi. Küçük odadaki masanın başına geçti. El işi kâğıtlarına baktı. Her renkte el işi kâğıdı vardı. Şimdi tek eksiği çita idi. Bunu da ancak marangozlardan sağlayabilirdi. Tanıdığı bir marangoz vardı. Babası ondan çok söz ederdi. Servet Amca. Ona gider, parasıyla değil mi, isterdi. Bir yaz, babası Selçuk’u onun yanına çırak vermeyi düşünmüştü. Annesinin yanına koştı:

Selçuk, kendi eliyle yapacağı uçurtmayı uçurduğu sırada bir karga sürüsünün geleceğini ve uçurtmasını parçalayacağını hayal etmektedir. Bu hayali metnin sonunda gerçek olmakta ve metin mantık akışını tam bu noktada zorlamaktadır. Örneğin; Selçuk’un hayalinde karga sürüsü olabilirdi, metnin sonunda uçurtma direğe takılabılırdi veya korktuğu terslik başına gelmeyebilirdi. Metnin sonunda ise aniden bir karga sürüsü çıkmaktadır ki bu çocuğun hayaliyle gerçeğin bütün çizgileriyle aynı çıkması da mantık akışını zorlamaktadır.

Ayrıca anlatım bakımından da şu cümleler sorunludur. “Sonra etrafına baktı. İyi kimse yoktu. Kendi kendine ilk kez konuşuyordu.” Kendi kendine ilk kez konuşuyordu bilgisinin verilmesi gereksizdir. Ayrıca anlatımda zaman sıkıntısı da mevcuttur. Bu bölüm örneğin; sonra etrafına baktı, kimsenin olmadığını gördü. Yarışmada başına tersliklerin gelebileceğini düşündü örneğin, bir karga sürüsünün gelip uçurtmasını parçalayabileceğini düşündü, canı sıkıldı. Önlem olarak kargaları kaçırabileceğini düşündüğü kedi figürlü bir uçurtma yapmaya karar verdi, cümleleri ile anlatılabılırdi. Türkçe ders kitaplarında dil ve anlatıma çok dikkat edilmelidir, bu parçada bu yönde özensizlik dikkat çekmektedir.

Aşağıda kitaptan alınan bölüm örneğinde işaret edildiği üzere, metnin sonu kurgu ve anlatım bakımından yine problemlidir. Şöyle ki; “Uçurtma yarışması için Selçuk anne ve babasıyla rıhtıma geldiği zaman saat biri gösteriyordu. Henüz kimse gelmemişti. –Bak Selçuk, istersen uçurtmanı uçurmaya başla. Nasıl olsa uçuracaksın. Annesi söze karıştı: -Yaa bir şey derlerse?”

Ne diyeceklerdi? Onların istedikleri şey uçurtmanın uçması değil miydi? Cümleleri gereksiz kullanılmıştır ve anlatımı bozmaktadır. Ayrıca diyaloglarda bazı konuşma çizgilerini kimin söylediği belli değildir. Örneğin; –Bak Selçuk, istersen uçurtmanı uçurmaya başla. Nasıl olsa uçuracaksın. Konuşma çizgisini babasının söylediği belirtilmemiştir.

neyecanıydı. Uçu birliktir ritime geldikleri zaman saat biri gösteriyordu. Henüz kimse gelmemiştir.

– Bak Selçuk, istersen uçurtmanı uçurmaya başla. Nasıl olsa uçuracaksın.

Annesi söze karıştı:

– Ya bir şey derlerse?

Ne diyeceklerdi? Onların istedikleri şey uçurtmanın uçması değil miydi?

Selçuk bir sakınca görmedi. Bir an önce uçurtmasını uçurmak istiyordu. Görsünler bakalım. Uçurtma nasıl uçarmış? Hemen ipi çözüp ilerledi. Sonra koşmaya başladı. Uçurtma birden yükseldi. Gittikçe yükseldi. Gökyüzünde süzülerek duruyordu. Ritime gelenler onu gösteriyor ve beğendiklerini söylüyorlardı.

→ Tam o sırada, nereden geldiği belli olmayan bir sürü karga belirdi. Doğruca uçurtmanın üzerine geldiler. Uçurtmayı, daha doğrusu kedi resmini gagalamaya başladılar. Selçuk'un korktuğu başına gelmişti.

– Olamaz... Baba şunlara baksana... Uçurtmamı deliyorlar.

Babası şaşkın bakıyordu. Uçurtma birden baş aşağı geldi. Hızla denize indi. Selçuk ipi umutsuzca çekmeye başladı. O sırada bir düdük çaldı. Jüri başkanı çocukları yarışmaya çağırıyordu.

Adnan ÇAKMAKÇIOĞLU
(Kısaltılmıştır.)

13

Yine işaret edilen bölümde işaret edildiği üzere, “Görsünler bakalım. Uçurtma nasıl uçarmış” ifadesi beşinci sınıf öğrencisinin yönlendirilmesinde kullanılacak iyi bir örnek değildir. Ayrıca bu metin “Birey ve Toplum” temasına değil “Duyular ve Hayaller” temasına daha uygundur.

Yine Milli Eğitim Yayını kitapta “Birey ve Toplum” temasında Pireyi Deve Yapmak metni (Başar & Köken, 2014: 14-15) ve Öğretmenim metni (Başar & Köken, 2014: 16-17) temanın kazanımlarını gerçekleştirme açısından problem yaratmaktadır. Pireyi Deve yapmak metni önemsiz bir şeyi abartmak anlamındaki deyim öğrencilere çeşitli örneklerle kazandırmaya yöneliktir ve bu metin “Milli Kültür” temasına daha uygundur. Öğretmenim metni de yine ortaokullara önerilen “Sevgi” temasında verilmesi gereken bir metindir. Aynı şekilde özel yayın kitapta da “Birey ve Toplum” temasındaki Okulumuz şiiri de “Sevgi” temasına verilmesi gereken bir metindir ve metin incelendiğinde (Müftüoğlu & Bektaş, 2014: 11) şiirin öğrencilerin gelişim özelliklerinin çok altında ilkökul seviyesinde kaldığı görülmüştür.

Özel yayını kitabın “Birey ve Toplum” temasındaki diğer iki metni, “Üzüntü Paylaşılnca Azalır”, diğeri engellilerle ilgili “Herkes Güzel Bir Dünya” temaya uygun olarak seçilmiştir. Ancak “Üzüntü Paylaşılnca Azalır” metni (Müftüoğlu & Bektaş, 2014: 12), “Atay’ın sıra arkadaşı Hüseyin, ders boyunca hiçkırıldı durdu...” cümlesiyle metin birdenbire başlamaktadır. Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerin, metin girişi bakımından öğrencilere örnek oluşturması gerekir. Metnin devamındaki cümlelerinin beşinci sınıf öğrencilerinin psikolojisi açısından uygun olmadığı düşünülmektedir. Şöyle ki; “...Çünkü ameliyat için çok para gerek.

Bizim hiç paramız yok. İki aydır evin kirasını bile veremiyoruz. Babamın bütün kazancı, ilaç parasına ancak yetiyor. Babam da iyice zayıfladı. O da hastalanacak diye, ödüm patlıyor.” Cümlesi “Üzülme! dedi Atay.” Bir çözüm bulunur. Bundan kuşkun olmasın.” diye devam ediyor. Geçiş burada görüldüğü üzere uygun olarak yapılmamıştır.

Yine aynı temada engellilerle ilgili “Herkes Güzel Bir Dünya” metninde (Müftüoğlu & Bektaş, 2014: 15) anlatımda zaman eki sıkıntısı bulunmaktadır. Örneğin, kitabın aşağıdaki ekran görüntüsünde altı çizili yerlerin anlatımına bakıldığında geçmiş zaman ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir oysa burada geniş zaman ifadelerinin kullanılması gereklidir.

— Biliyor musunuz, dedi. Benim fakülteadaki öğretmenlerimden biri görme engelli idi. Mithat Enç Bey... Hiç unutamam, onun çok güzel bir sözü vardı: “Herkes bir gün engelli olabilir.”

Bu söz üzerine konuştular. Engelliler için neler yapılabileceğini tartıştılar. İlginç sonuçlara ulaştılar. Engelliler de hemen her işi başarabiliyorlardı. Spor yapabiliyorlardı. Onlar için yapılacak çok iş vardı. Ancak, yolda, iş yerinde, evde rahatça hareket edebilecekleri düzenlemelere ihtiyaçları vardı. Engellilere güzel ve rahat bir yaşam sunulabilmesi için bu düzenlemelerin hemen yapılması gerekiyordu.

Hülya GÖKPALA
(Bu kitap için yazılmıştır.)

Milli Eğitim Yayını kitapta “Sağlık ve Çevre” temasında yer alan “Çöp Ev” metninin (Başar & Köken, 2014: 46) “...belki bizim apartmanda öyle biri yaşıyordur. Düşünsene, tam elli daire var bu koca binada. Bunlardan biri de öyle olabilir. Öyle bir insan varsa onun yardıma ihtiyacı var demektir. Televizyona, belediyeye vermeden böyle insanlara yardımcı olmak gerekir” cümlelerinin bulunduğu bölümünün, ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin doğru yönlendirilmesine hizmette uygun olmadığı düşünülmektedir.

Özel yayını kitabın “Sağlık ve Çevre” temasında (Müftüoğlu & Bektaş, 2014: 36) yer alan “Orman Tükenirse”, “Derinliklerde Yaşam”, “Rüzgar” başlıklı metinlerin ve içeriklerinin “Doğa ve Evren” temasına daha uygun olduğu tespit edilmiştir. Bu metinlerin bulunduğu temaya Sağlık ve Çevre denmesine rağmen hiç sağlıktan bahseden metin konulmamıştır.

Hem Milli Eğitim hem de özel yayını Türkçe ders kitabı, ders kitabı inceleme ölçütlerine göre incelediğinde, temalar için seçilen metinlerin genellikle düzenlendiği veya kısaltıldığı görülmektedir. Düzenleme ve kısaltmalar alan uzmanları tarafından yapılmadığı için metin akışlarında, mantık akışlarında büyük kopukluklar vardır. Kitaplardaki metinler kısaltıldığı, düzenlendiği için duygu ve düşünce bakımından geçişlerde problem olduğundan konular öğretim strateji, yöntem ve tekniklerine göre işlenirken sıkıntı oluşabilmektedir.

Kullanılan bilgilerin geçerliliği açısından özel yayını kitapta problemler vardır. Özel yayını kitabın “Değerlerimiz” temasında “Söyleşerek Öğrenme” adlı metinde, Karagöz ve Hacivat’ın

diyalogu ile karşılaşmaktadır. Bu diyalogta şiirin babası olarak Homeros'un İzmirli olduğu, tarihin babası Herdot'un Bodrumlu olduğu, Karagöz'ün de Bursalı olduğu söz konusu edilmiştir. Yunan masalcı Ezop'tan bahsedilmiş, Ezop'un Bandırma'da doğduğu belirtilmiştir. Metin bir hayli dağılmıştır. Hızlı geçişler yapılmıştır bu sebeple metin beşinci sınıf öğrencisi için sağlıklı oluşturulmamıştır, denebilir.

SOYLEŞEREK OGRENME

Hacivat: Karagöz'üm, iki gözüm, gel benimle söyleşelim.

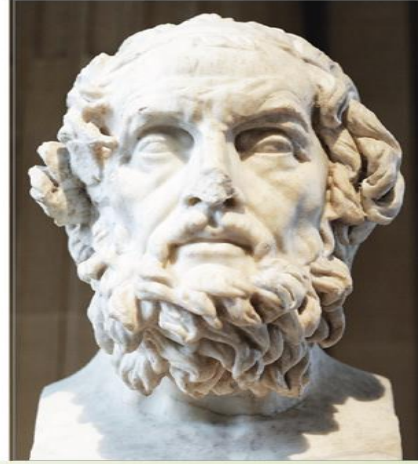
Karagöz: Ne var Hacivat? Hangi dağda kurt öldü? Sen benimle konuşur muydun?

Hacivat: Şiirin, tarihin babası sayılan kişiler nerede yaşamışlardır, bilir misin?

Karagöz: Haa, Hacivat'ım ne bilirim ya... Söyle de öğrenelim.

Hacivat: Şiirin babası Homeros, İzmirlidir. Tarihin babası Herdot, Bodrumludur.

Karagöz: Ben de Bursalıyım, ne olacak?

Hacivat: Karagöz'üm, iki gözüm, sen hiç fabl okudun mu?

Karagöz: Hayır Hacivat'ım, okumadım. Sen bu soruları bırak da akşam bize yemeğe gel. Akşam yemekte kuzu kapama var.

Hacivat: Hem güldüren hem düşündüren hayvan masalları vardır ya; onun babası Ezop'tur.

Karagöz: Haa, akşam evde kuzu kapamanın yanında acılı ezme de var.

Hacivat: Ezme değil Karagöz'üm, Ezop. Ezop, 2600 yıl önce Bandırma'da doğdu. Onun masalları bugün bile anlatılır. Bak sana da bir fabl sunayım da dinle:

Derdiyok makalesine (2015), daha çok hayvanların başından geçen olayları anlatan, insanlara ders verme amacı güden masallarıyla tanınan Ezop'un, M.Ö. VI. yüzyılda Firigya'da doğduğunu söyler. Fakat Chambery, Ezop'un Trakya'da, Samos'ta, Sardeis'te, Mısır'da doğduğunu söyleyenlerin de olduğunu ifade eder (Chambery, 2002: 1). Dolayısıyla tam olarak belirli olmayan böyle bilginin ders kitabına kesin olarak konulması yanlıştır. Ayrıca bu metinde (Müftüoğlu & Bektaş, 2014: 51), masal ve fabl kavramı doğru kullanılmamıştır. Örneğin; metinde Hacivat: - Ezme değil Karagöz'üm, Ezop. Ezop, 2600 yıl önce Bandırma'da doğdu. Onun masalları bugün bile anlatılır. Bak sana da bir fabl sunayım da dinle" der.

Fabllarda hayvanlar konuşturulur, öğretici yönü vardır. Masallarda ise kahramanlar insan, dev, cin, peri, canavar gibi olağan üstü varlıklardır. Masallarda mutlu son vardır kötü iyeye karşı yenilmiştir.

Hacivat'ın anlattığı hayvanların konuşurduğu sonunda öğretici bir mesajı olan fabldır. Ayrıca kelime seçiminde de titiz davranılmalıdır. Öğrenciye masal fabl kavramını kargaşa içinde veren metinde Hacivat fabl sunayım da dinle diyor, oysa masallar anlatılır, sunu da gösterim de olmalıdır. Aynı metinde aşağıda görüleceği üzere, Hacivat birden bire Nasrettin Hoca'ya geçiyor. Metnin başından itibaren Homeros, Herodot, Ezop, Nasreddin Hoca'dan birer cümle ile bahsedilmiştir (Müftüoğlu & Bektaş, 2014: 50-53), görüldüğü üzere geçişler çok hızlı olduğundan, metin dağılmıştır.

Karagöz: Ay, valla çok hoşuma gitti. Ben de Ezop Masalları adlı kitabı alıp okuyayım.

Hatta bizim hanıma, çocuğa da okuyayım.

Hacivat: Sen dur, hele bir de Akşehir'de yaşamış Nasrettin Hoca'mız vardır. Fıkralarını tüm Anadolu hatta tüm dünya bilir.

Karagöz: Haa, bak bu kişiyi bilirim, onu kim tanımaz! Onun fıkralarından birini de ben sana anlatayım. Bak, dinle:

Hoca, bir aralık yumurtanın dokuzunu bir akçeye toplar, pazarda onunu bir akçeye sattırılmış.

Bir gün sormuşlar:

— Yahu, bu ne biçim ticaret?

Hoca cevap vermiş:

— Müşterilerin bana hücumunu görmüyor musunuz? Bundan iyi keyif mi olur? Dostlar alışverişte görsün, bu bana yeter.

Hacivat: Hay, ağzına sağlık Karagöz'üm.

Hülya GÖKPALA

(Bu kitap için yazılmıştır.)

Özel yayını kitabının “Değerlerimiz” temasında “Keloğlan'ın Diliyle” metninde (Müftüoğlu & Bektaş, 2014: 54-55) Keloğlan'ın değerlerimiz temasına uygun tanıtlamadığı görülmüştür. Keloğlan, Anadolu Türk halk masalları arasında önemli bir yere sahiptir. Annesi ile yaşayan Keloğlan, yoksul bir delikanlıdır. Geçinmek için birçok işe girip çıkar. Sakar ve saftır, ancak yeri geldiğinde hazırcevap olması ve karşılaştığı sorunlara akılcı, pratik çözümler bulmayı bilir. Söz konusu metinde Keloğlan'ın bu özellikleriyle tanıtlamadığı bulgulanmıştır.

İncelenen her iki kitaptaki metinlerde neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur ancak kitaplar, dil ve anlatım bakımından problemlidir. Örneğin özel yayını kitaba düzenlenerek alınan “Anadolu'da Kilim Demek” metninden alınan (Müftüoğlu & Bektaş, 2014: 66) aşağıdaki ekran çıktısında görüldüğü gibi; “Anadolu kilim ve halıların yün ipliklerini boyamada, doğal boyalar kullanılır. Kök boya dediğimiz bu renkler, çeşitli bitkilerin yaprak, meyve veya köklerinden çıkarılır. Bu nedenle halı, kilim dokuyan köylerin ve kasabaların, boyalık diye adlandırdıkları otlakları vardır.” bu bölümde birinci cümlede “Anadolu'da...” diye anlatıma başlanmalıydı.

Yine alıntılanan aynı bölümün son cümlesinde “Bu nedenle; halı, kilim dokunan köylerde ve kasabalarda boyalık diye adlandırılan otlaklar bulunur.” denilmeliydi. Türkçe kitabında bozuk cümlelerin, anlatım bozukluklarının olmaması gereklidir. Bu son cümlede noktalama işareti doğru kullanılmamıştır. Ayrıca halı ve kilimi köyler dokumaz, köylerde yaşayan insanlar yani köylüler dokurlar.

Anadolu'da kilim, renk sofrasıdır. Alı al, moru mor, akı karası, sarısı durusu, nesi var nesi yoksa cömertçe ortaya döker. Evini, çadırını bir bayram şenliği, bir düğün alayı gibi renklerle donatır. Kilim, Anadolu'da gönül dolusu türküdür, yardımlaşmadır, dostluktur. Sevgidir...

Anadolu kilimlerinde renkler ve desenler gelişmiş güzel seçilmez. Her yörenin kendine özgü bir kilimi vardır. İşin ustaları halıya göz atınca onun nerede, ne zaman dokunduğunu kolayca anlarlar.

Anadolu'da

Anadolu kilim ve halıların yün ipliklerini boyamada, doğal boyalar kullanılır. Kök boya dediğimiz bu renkler, çeşitli bitkilerin yaprak, meyve veya köklerinden çıkarılır. Bu nedenle halı, kilim dokuyan köylerin ve kasabaların, boyalık diye adlandırdıkları otlakları vardır. Bu otlaklarda, boya elde edilecek çeşitli bitkiler özel olarak yetiştirilir. Anadolu kilimleri ve halıları, doğal renk özelliklerini bu otlaklar sayesinde korumuşlardır.

Kitabın “Birey ve Toplum” temasında daha ilk metin olan Okulumuz başlıklı şiir metninde kelimenin yazımında harf hatası bulunmaktadır.

OKULUMUZ

Her yerden daha güzel
Bizim için burası,
Okul, sevgili okul,
Neşe, bilgi yuvası.

Güzel kitaplar burada,
Birçok arkadaş burada,
İnsan nasıl sevinmez,
Böyle yerde okur da?

altına

Senin çatın altında
Girmez kötü duygular,
Bilgi giren yerlerde
Kalmaz artık kaygılar.

“Senin çatın altında girmez kötü duygular” yazılmıştır oysa “senin çatın altına girmez kötü duygular” olarak yazılmalıydı.

Milli Eğitim Yayını kitapta “Değerlerimiz” temasında aşağıda ekran görüntüsü verilen “Hacı Bektaş Veli” metninde (2014: 67), “Hocam, siz bizlere hep iyiyi, doğruyu ve güzeli öğrettiniz. Sizin her sözünüz bizim için emirdir.” Dedi cümlesinin sonuna nokta konulmamıştır. Türkçe ders kitabında noktalama yanlış olmamalıdır.

Birkaç yıl sonra Hoca Ahmet Yesevî, eğitimini tamamlayan Bektaş'a:
 “Oğul, biz sana öğretebileceklerimizi öğrettik. Artık biz yaşlandık. Bundan sonra toplumu aydınlatmak görevi senindir. Var git Anadolu’da birliğin ve dirliğin meşalesini yak.” dedi.

Bektaş da:

“Hocam, siz bizlere hep iyiyi, doğruyu ve güzeli öğrettiniz. Sizin her sözünüz bizim için emirdir.” dedi ←

Sonra hazırlıklarını yapıp yola düştü. Önce hacca gitti. Hac görevini yerine getirdikten sonra Anadolu’ya doğru yola çıktı. Bundan sonra da Bektaş’a Hacı Bektaş denilmeye başlandı.

Hacı Bektaş Anadolu’da gezmeye başladı. Her tarafta kıtlık, yoksulluk, güvensizlik ve ümitsizlik hakimdi. Bunları gören Hacı Bektaş, hocasının ne demek istediğini daha iyi anlamıştı.

Birçok yeri gezdikten sonra yolu Suluca Karahöyük denilen yere düştü. Burada dinlenmek için konakladı. Orada da halkın durumu diğer yerlerden farklı değildi.

Hacı Bektaş, burada oturanlara:

“Sıkıntılı günler birlik ve beraberlikle aşılabılır. El ele verince güzel günler çabuk gelir.”

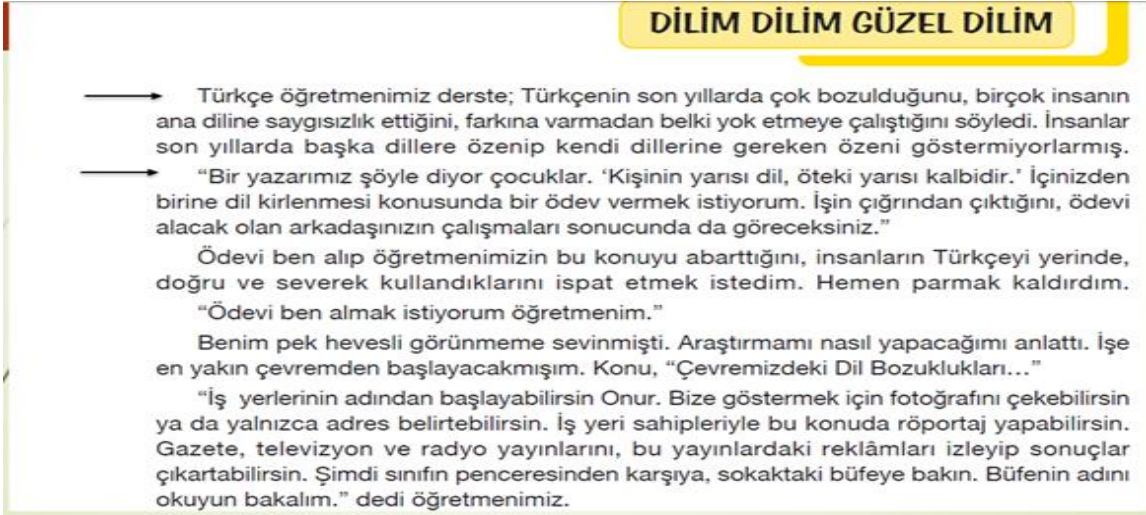
Özel Yayınevine ait kitapta “Değerlerimiz” temasında aşağıda ekran görüntüsü verilen Vatan şiirinde (Müftüoğlu & Bektaş, 2014: 56), şiirin uygun olmayan bir şekilde kısaltıldığı görülmüştür. 4 dörtlük arka arkaya verilmiş, 5.dörtlüğün ilk iki satırı verilmiş ve şiir kesilmiştir. Metin bütünlüğü ve yazara müdahale açısından sıkıntılı bir tercihtir.

Yine aynı kitabın Güzel Ülkem Türkiye temasında (Müftüoğlu & Bektaş, 2014: 63-64) yer alan birinci metin Türkiye’ın şiiri üç kez aralardan kısaltılarak verilmiştir. Şiirin akışı sekteye uğramıştır.

Her bir paragraf bir fikri açıklamaya yönelik mi, paragraflar kendi içerisinde giriş, gelişme ve sonuç cümlelerinden oluşmuş mu ölçütlerine göre kitaplar incelendiğinde yine olması gereken ölçütler genellikle yoktur. Örneğin; Milli Eğitim Yayını kitapta aşağıda ekran görüntüsü verilen “Dilim Dilim Güzel Dilim” metninde (Başar & Köken, 2014: 60),

“Türkçe öğretmenimiz derste; Türkçenin son yıllarda çok bozulduğunu, birçok insanın ana diline saygısızlık ettiğini, farkına varmadan belki yok etmeye çalıştığını söyledi.” cümlesi ile metin başlıyor. Bu cümlede hatalı bir genelleme bulunmaktadır. Ayrıca bu cümle “İnsanlar son yıllarda başka dillere özenip kendi dillerine gereken özeni göstermiyorlarmış.” cümlesi ile devam etmektedir. İki cümle arasındaki geçiş sağlıklı değildir. 2.paragraf “Bir yazarımız şöyle diyor çocuklar. ‘Kişinin yarısı dil, öteki yarısı kalptir.’....” şeklinde devam ediyor. Metin öğrencinin anlatımı ile başlıyor. Hemen 2.paragrafta geçiş cümlesi olmadan öğretmenin sözü ile devam ediyor. Bu, metin akışı bakımından problemlidir.

Metin akışlarında geçişler sağlıklı oluşturulmamıştır. Örneğin özel yayın kitapta; “İstanbul Dünyam” adlı metinde (Müftüoğlu & Bektaş, 2014: 67), “...Onlardan korktum önce ama kafeste oldukları için korkum geçti. –Baba, hayvanları niçin kafeste saklıyorlar? –Hem kaçmasınlar hem de insanlar onları görüp tanısınlar diye. –Özgür olsalar daha iyi değil mi? – Elbette iyi. Ama yırtıcı olanlar insanlara zarar verebilir...” Metinden alınan bu bölümün Babama: - Baba, hayvanları niçin kafeste saklıyorlar? diye sordum. Babam, –Hem kaçmasınlar hem de insanlar onları görüp tanısınlar diye cevap verdi, şeklinde konuşma çizgilerini kimin söylediği belirtilerek verilmeliydi.

İstanbul'da bir sürü kocaman yapı var. Öyle de güzeller ki... Camiler, saraylar, çeşmeler ve surlar...

Anamla babam bize Dolmabahçe Sarayı'nı, Topkapı Sarayı'nı, çeşmeleri, surları, Ayasofya'yı ve daha birçok camiyi gezdirdi. Her gezdiğimiz yerde bize bilgiler verdiler. Öğrenmekle bitmeyecek bir dünya İstanbul.

Anam bana şiir kitapları aldı. Kitaplarda birçok İstanbul şiiri var.

– Ben de İstanbul şiiri yazabilir miyim?

→ – Yazarsın elbet! İyice öğren de...

Bir buçuk ay sonra Gümüşhane'ye döndük. Yüreğimde ailemle yaptığımız İstanbul gezisinin tatlı bir hatırası kaldı.

Nursel SAYGINAR
Benim Dünyalarım

Yukarıda ekran görüntüsü verilen kitapta (Müftüoğlu & Bektaş, 2014: 68), “...Öğrenmekle bitmeyecek bir dünya İstanbul.” cümlesi ile paragraf bitiyor. Hemen arkasından gelen paragraf “Anam bana şiir kitapları aldı. Kitaplarda birçok İstanbul şiiri var.” cümlesi ile devam ediyor. Bu cümleden hemen sonra aşağıdaki alıntıda kimin söylediği belli olmayan şu konuşma çizgisi ile konuşma başlıyor. Bu konuşma çizgisinin çocuğa ait olduğunu ancak çıkarım yaparak bulabiliyoruz, metinde yazılmamış. Devamında yine öyle annesinin cevabı olduğunu çıkarımla buluyoruz, metne yazılmamış.

“–Ben de İstanbul şiiri yazabilir miyim?

-Yazarsın elbet! İyice öğren de...

Bir buçuk ay sonra Gümüşhane'ye döndük. Yüreğimde ailemle yaptığımız İstanbul gezisinin tatlı bir hatırası kaldı.” (Müftüoğlu & Bektaş, 2014: 68)

Burada yine sıkıntılı bir diyalog söz konusudur. Annesi çocuğa iyice öğren de ... cümlesi ile yaklaşmaktadır ve metinde bu cümle üç nokta işareti ile bitirilmektedir. Bu cümle beşinci sınıf öğrencisi için cesaret kırıcı bir özellik taşımaktadır.

Her iki kitapta yer alan metinlerin söz varlığı bakımından öğrencilerin gelişim özelliklerine uygunluğu ve söz dağarcıklarının zenginleşmesine katkılarına bakıldığında yine problemleri durumla karşılaşılmaktadır. Metinler söz varlığı bakımından çok kısıtlıdır. Almanya'da aynı yaş grubu, Türk çocuklarına okutulan kitaplarda daha zengin bir söz varlığı görülmektedir (Usta, 2010: 2-61).

Temaya göre metin bulmada da problemler görülmektedir. Örneğin; özel yayını kitapta (Müftüoğlu & Bektaş, 2014: 105) “Güzel Sanatlar” temasında, “Bugün Bayram” metni Barış Manço’nun “Bugün bayram erken kalkın çocuklar” şarkısının güftesidir. Tema ile ilişkisi sadece güfte yazarının sanatçı olmasıdır. Metnin içeriği “Milli Kültür” temasına uygundur. Milli Eğitim Yayını kitapta “Dünyamız ve Uzay” temasında (Başar & Köken, 2014: 79), “Küçük Kar Tanesi” ve “Ay’da Bir Küçük Serçe” metinleri ortaokullara önerilen temalardan “Duygular ve Hayaller” temasına uygundur.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

1-Görüldüğü gibi ders kitapları öğrencilere sınırlı metinler sunabilmektedir (Sever, 1995: 26). Bu sınırlı metinlerdeki temaların seçilmiş altı tema ile sınırlı kaldığı bulgulanmıştır. Öğrenciler ders dışında okudukları kitaplarda daha çeşitli temalarla karşılaşacaklardır (Çiftçi, 2006: 83). Öğrencilerin sınıfları büyüdükçe kitaplardaki tema zenginliği de artmalıdır. Çocuğun ilgi ve zeka seviyesine uygun temalardan başlayıp, yukarı sınıflara doğru aşamalılık ilişkisi gözetilerek temalar çoğaltılmalıdır.

2-İncelenen kitaplarda neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur. Fakat bazı metinlerde bu ilişkinin metinler kısaltıldığı için problemler olduğu görülmüştür. Metinlerde yapılan kısaltmalar ve düzenlemeler yüzünden metin yapısına müdahale edilmiş, metin akışında sorunlar tespit edilmiştir. Metinlerde rastgele kısaltmaya ve düzenlemeye gidilmemesi lazımdır. Metinlerde kısaltma ve düzenlemelerin alan uzmanları tarafından yapılması gereklidir. Kitap için yazılmış ısmarlama metinlerde ise kısa zamanda oluşturulmuş olma ihtimalinden kaynaklanan anlatımda birlik problemleri vardır. Bu problemler giderilmelidir ve yine metinler uzmanların kontrolünden geçirilmelidir.

3- Metinlerde geniş zaman kullanılması gereken ifadelerde geçmiş zaman ifadeleri kullanıldığı tespit edilmiştir.

4-Metinlerde anlatım, yazım ve noktalama yanlışları tespit edilmiştir. Türkçe kitaplarının anlatım, yazım ve noktalama yanlışlarından arındırılarak yayınlanması gereklidir.

5-Metinlerde anlatıcı karmaşası tespit edilmiştir. Geçişler sağlıklı oluşturulmamıştır. Metinlerde mantık çerçevesini aşan anlatımlarla karşılaşmıştır. Metinlerin diyaloglarında kimin söylediği belli olmayan konuşma çizgilerinin olduğu tespit edilmiştir. Diyaloglarda mantıksız söylemler tespit edilmiştir. Metinlerin temaya uygun olarak seçilmesinde problemler görülmüştür.

6-Kitaplar alan uzmanları, öğretmenler, psikolojik danışmanlarca kurulacak komisyonlarca sürece dayalı olarak sıkı bir çalışma ile hazırlanmalıdır. Kitabın ortaya çıkış öyküsü mutlaka önsözle birlikte verilmelidir. Ders kitapları hazırlandıktan sonra mutlaka pilot bölgelerde uygulanarak eksikleri tespit edilmelidir.

7-Kitapların hazırlanmasında, ders kitabı inceleme ölçütlerine uygunluğa azami özen gösterilmelidir. Kitaplara seçilen metinlerin tema kazanımlarını sağlamada olduğu kadar, değerler eğitimi vermede de fonksiyonu olan edebi nitelikli metinler olması gerekir.

8-Ders kitapları hem görsel, hem de içerik açısından öğrenciyi yormamalı, onların derse istekli hale gelmesini sağlayıcı nitelikte hazırlanmalıdır. Görsel bakımdan kitaplarda sınıf seviyelerine uygun resimler konulmalıdır. Gerçek fotoğraflar ve altında yönergeleri yer almalıdır ve mutlaka görsellerin kaynakçası kitabın sonuna konulmalıdır.

9-Öğrencilere metin seçilirken bildiği dünyadan yola çıkılmalı, daha sonra bilmediği dünyaya gidilmelidir. Bundan dolayı Türkçe kitapları Milli Eğitim Bakanlığı'nın öngördüğü dil ve davranış gelişimini sağlamaya yönelik olarak hazırlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Başar, S. & Zeybek Köken, S. (2014). *Türkçe Ders Kitabı-5*. Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- Chambery, E. (2002). *Fables d'Esopeden*. Çeviren: Nurullah Ataç. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çiftçi, M. (2006). Türkçe Öğretiminin Sorunları. *Türkçenin Çağdaş Sorunları*. İstanbul: Divan Yayınları.
- Derdiyok, Ç. (2015). Sadi'nin Bostan'ı ve Ezop Masallarında Ortak Temalar. 19.05.2015'te <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/cusosbil/article/viewFile/5000000973/5000001664> adresinden erişildi.
- Müftüoğlu, A. & Bektaş, S. (2014). *Türkçe Ders Kitabı-5*. İstanbul: FCM Yayıncılık.
- Sever, S. (1995). *Türkçe Öğretiminde Tam Öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Usta, N. vd. (2010). *Türkçe ve Türk Kültürü*. Ders Öğretim Materyali. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.